

Šima, P.: **Hanigovské evanjelium**. Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Trnava 2010, 119 s. ISBN 978-80-8105-157-9

Předkládaná publikace je výsledek řešení grantového projektu VEGA č. 1/4741/07. Jeho řešitelem je známý slovenský slavista, profesor Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnavě PhDr. Pavel Šima, CSc. Ve své monografii se pokusil o analýzu rukopisu Hanigovského čtveroevangelia pocházejícího z 16. století. Rukopis vznikl ve vesnici Hanigovce, která se nachází v pohorí Čerkov (okres Sabinov). Autor si klade za cíl prohloubit poznatky o zvláštlostech církevněslovanského dědictví na Slovensku a současně hledá odpověď na otázku, proč právě 16. století je obdobím, do kterého spadá zkoumaný rukopis. Kdo a kdy text rukopisu opisoval a jakou měl k dispozici předlohu se v Hanigovském evangeliu neuvádí. Jsou k dispozici nepřímé údaje. Při jeho datování je směrodatné to, že paleografické znaky ho zařazují k polounciálním památkám 14. století v Bulharsku, nebo k 16.–17. století v Moldavsku. Rukopisy z území východního Slovenska opisovali písaři, kteří pocházeli z místního obyvatelstva. Měli k dispozici předlohu představující jednotný celek, kterou nekorigovali a většinou ji nepřizpůsobovali vlastnímu jazykovému povědomí. Není však známo, jak tito opisovači ovládali církevní slovanštinu a základy církevněslovanského rituálního žánru. Předlohy opisovali s velkou přesností reprodukovat zvláštností, které se nashromáždily v průběhu předešlých reprodukcí. Prvky smíšených východoslovanských dialektů najdeme jen v poznámkách samotných písařů, popřípadě v pozdějších dodatcích na okrajích listů. Kontrasty vzniklé při přepisování dokládá porovnání slovenských kodexů s paralelními kodexy, které se zachovaly na severních svazích Karpat. Autor se odvolává na švédskou badatelku M. Varpio disponující materiálem, který takovou divergenci potvrzuje. Tento materiál konfrontuje s téměř kompletním souborem nejstarších, ale i mladších čtveroevangelních kodexů (Kodex Zographiensis, Kodex Marianus – památky napsané hlaholici, Savina kniha, Ostromirovo evangelium – památky napsané cyrilicí), takže pestrá mozaika divergencí a konvergencí v korpusu evangelních znění způsobuje právě rozpaky při snaze zařadit rukopis do některé ze slovanských redakcí. Proto se autor rozhodl Hanigovské tetraevangelium porovnávat především s Gotburským tetraevangeliem, které pochází také ze 16. století a také teritoriálně by mohlo patřit do stejného kulturního areálu.

O kontaktech jižních svahů Karpat se severními svědčí též marginální dodatky v kodexech ze Slovenska, které jsou napsané též polsky; to může být podle autora svědectvím toho, že rukopisy se nejen pořizovaly na slovenském území, ale také se importovaly ze severu po složité historické trase bulharsko-srbsko-moldavsko-ruské. Právě kodikologické zvláštlosti nasvědčují tomu, že Hanigovské evangelium je opisem, který nelze jednoznačně zařadit do okruhu východoslovanských kopií, ale spíše do bulharsko-srbsko-rumunského areálu církevněslovanského dědictví ze 14., případně 16. století.

Po chronologické charakteristice se pokusil autor zjistit typologické rysy textu, najít text předlohy dané památky, tj. ke kterému slovanskému rukopisu se Hanigovské evangelium řadí. Na pomoc si vzal výše uvedené nejstarší slovanské kodexy. Pokoušel se zjistit, zda text zkoumané památky nevznikl ve stejném kulturním prostředí některé z nich.

Autor uvádí výsledky provedené fonetické, morfologické a lexikální analýzy textu. Fonetické změny odrážejí období před ztrátou jotace a denazalizací nosovek, alternativní etymologickou a neetymologickou vokalizací slabých jerů; převažují zde paralely s jiho-

slovanskými fonetickými změnami, částečně se zde projevují vlivy fonetických zvláštností a nářeční prvky. Při morfologické analýze se potvrzuje variantnost Hanigovského evangelia i v této rovině. U substantiv je to především vzájemné ovlivňování *o*-kmenů a *jo*-kmenů, *a*-kmenů a *ja*-kmenů a také důsledné zachovávání duálových tvarů; u adjektiv je to variantní používání stažených a nestažených tvarů, přičemž stažené tvary převažují; u krátkých, enklitických tvarů osobních zájmen je doložen jen jejich ojedinělý výskyt. Zde autor spatřuje východoslovanské jazykové paralely. Za typicky bulharskou paralelu lze označit atributivní dativ. Tvary aoristu ukazují na makedonský původ s jistými srbochorvatskými vlivy. Sporadicky se vyskytují aoristové tvary s koncovkou *-mъ* připomínající staroruský úzus. U imperfektních tvarů se předpokládá, že jejich nestažené tvary jsou starší než stažené; ve zkoumaném rukopisu mírně převažují podoby nestažené. Kondicionálové tvary jsou zde prostředkem na zařazení památky do skupiny staromakedonských nebo středobulharských a ruských církevněslovanských památek. Diferenční specifikum je dáno variantami *бѣлѣ* : *бѣлѣ*; první podoba patří makedonské tradici, druhá bulharské.

Na základě srovnání textu Hanigovského čtveroevangelia s texty nejstarších staroslověnských kodexů dochází autor k poznání, že lexikální prostředky určují jistou míru svěbytnosti zkoumaného rukopisu. Stejně tak nesignalizují koincidence s předlohami čtvrté redakce severní a jižní oblasti Karpat. Nejsou tam doloženy typické moravismy.

Zvláštní kapitolu představuje zastoupení rusismů ve zkoumaném rukopisu, především jejich početní zastoupení a původ. Podle názoru autora mohou být způsobené buď předlohou, která se nacházela po jistou dobu na východoslovanském území, nebo přítomností východoslovanského písaře na území Slovenska, který zanechal stopy v předpokládané předloze. Osud předlohy Hanigovského evangelia vidí autor následovně: starobulharský text se přesouvá do Srbska, potom (zřejmě přes Moldávii) do Ruska. Nevyklučuje ani to, že v zakarpatské a podkarpatské oblasti mohli působit ruští písaři, kteří v textu zanechali stopy svého dialektu, avšak nepoužívali vlastní předlohy, čerpali z místních zdrojů.

Pozornost věnuje autor také textovým odchylkám (nazývá je ruptury). Tyto odchylky podle jeho názoru nevznikly jako mechanická chyba při opisování, ale jde o úpravy textu. Obtížné je rozhodnout, zda písař korigoval vlastní omyly, nebo se snažil prezentovat své pochopení textu. V některých případech jde o vynechání částí větných konstrukcí.

Středobulharské kodexy vznikly ve 13. století a od nejstarších staroslověnských textů je dělí hranice dvou století. V té době se vybudovala Euthymiova norma, avšak po dalších 300 letech se přestala udržovat. Zůstaly po ní jen nečetné stopy svědčící o tom, že tato norma nestandardně variovala. V některých jazykových rovinách archaické prvky mohly být rezistentní vůči inovacím: výzkum může disponovat materiálem, který díky této rezistenci umožňuje přesnější rekonstrukci původního velkomoravského stavu. V práci jsou taxativně vyjmenovány rezistentní jevy vyskytující se v Hanigovském evangeliu.

Autor monografie upozorňuje, že výzkum Hanigovského tetraevangelia má nadregionální význam při osvětlování tradice církevněslovanského dědictví. V jeho textu dochází k modifikaci jednotné koncepce čtvrté redakce evangelního znění, popřípadě k jisté redakční volnosti či nepozornosti při prepisování. Pro Hanigovské čtveroevangelium je typický příklon k původnímu feckému znění, avšak podle mínění autora jde o příklon fakultativní. Po srovnání s texty nejstarších staroslověnských kodexů lze zkoumaný rukopis po stránce jazykové označit spíše za archaický, neboť se brání pozdějším zásahům a zachovává si hlolský stav.

Výsledky provedeného výzkumu jsou v monografii stručně shrnuty v závěrech. Následuje resumé (ve znění slovenském, anglickém a ruském) a seznam literatury vztahující se k tématu monografie. Posledních 23 stran vyplňují přílohy; obsahují fotokopie vybraných textů z Hanigovského čtveroevangelia.

Aleš Brandner

Dva příspěvky k otázkám tlumočení

Konsekutivní tlumočení, Simultánní tlumočení. In: Úvod do teorie, praxe a didaktiky tlumočení. Mezi Skyllou vědy a Charybdou praxe?! Spisy Ostravské univerzity č. 187/2008, ISBN 978-80-7368-589-8.

V současné době roste i v prostředí primárně filologicky či aplikovaně-filologicky zaměřených oborů (= studium jazyků ve spojení s aplikovanou ekonomikou, studium jazyků pro hospodářskou sféru atd.) zájem o translátologické disciplíny, tj. o překlad a tlumočení. Právě tyto disciplíny totiž žádá po absolventech současná praxe v hospodářském prostředí. Mnoho takovýchto nových zájemců v řadách pedagogů a studentů se však potýká s nedostatkem příslušné odborné literatury didaktického typu, určené přímo pro aplikovanou translátologii na primárně ne-translátologicky zaměřených odborných pracovištích. Jedním z pokusů jak přemostit tuto mezeru je práce E. M. Hrdinové, V. Vilímka a autorského kolektivu pedagogů českých a slovenských univerzitních pracovišť (zejm. Ostrava a Nitra), určená v prvé řadě pro studenty aplikovaných filologických oborů, případně další zainteresovanou více či méně odbornou veřejnost. Možná na první pohled překvapí skutečnost, že se v textu setkáme s jazykovým materiálem českým, ale také slovenským, německým, francouzským a ruským, což vyplývá z profesního zaměření autorského kolektivu. Protože se na práci podíleli jak rusisté, tak germanisté a romanisté, domníváme se, že její charakter je více než univerzální a dokazuje tak nejen mezinárodní, ale i mezioborovou spolupráci různých generací. Generační spektrum autorů je velmi široké, od mladých začínajících kolegů až po oborové nestory (např. prof. Jan Šabršula).

Předkládaná monografie je věnována teorii a praxi tlumočení v intenci hloubkové analýzy tohoto procesu jako neoddělitelné součásti translátologie. První kapitola nás přibližuje k tlumočení jako translační činnosti (Vítězslav Vilímek) ve formě třífázového modelu (s. 7), popisuje různé druhy tlumočení z hlediska používaných metod práce (konsekutivní a simultánní), místa, času, kulturního prostředí (kabinové tlumočení, doprovodné tlumočení, komunitní tlumočení – s příslušníky národních menšin, tlumočení znakového jazyka pro neslyšící, soudní a mediální tlumočení), směru, kterým se tlumočí (unilaterální a bilaterální) atd.

Další kapitoly nás seznamují s teoretickými východisky tlumočení – jeho psychologickým výzkumem, návaznosti na celkovou kognitivní funkci jazyka (Soňa Rábeková), s principy tlumočnické notace (Vítězslav Vilímek), kde autor publikace uvádí seznam písmenových symbolů a zkratk pro některé běžně nepoužívanější pojmy (s. 53–56). Pátá kapitola charakterizuje doprovodné tlumočení v cestovním ruchu (Lenka Harviřáková) z hlediska stylistiky, kde je těžištěm slovní zásoba a výstavba textů, dále etnopsycho-